

УДК 343.98

*Пряхін Є. В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики,
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів.
ORCID ID: 0000-0001-6146-6697*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

***Анотація.** У статті наведено криміналістичну характеристику злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 233 Кримінального кодексу України. Вона є невід'ємною складовою окремої криміналістичної методики та розкривається через характеристику таких взаємопов'язаних елементів як спосіб вчинення злочину (в його широкому розумінні), предмет посягання, час і місце вчинення злочину, особа злочинця та сліди злочину. Як типові способи безпосереднього вчинення злочину детально розглянуті: заниження вартості приватизаційного майна у спосіб, не передбачений законом; використання для приватизації майна підроблених приватизаційних документів; приватизація майна, яке за законом не підлягає приватизації; приватизація майна неправомочною особою. В Україні передбачається два способи приватизації – продаж об'єкта приватизації на аукціоні чи викуп. Предмет посягання розглянутий через призму його поділу на об'єкти великої та малої приватизації. Перелік об'єктів великої приватизації державної власності затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Фонду державного майна, а малої – Фондом державного майна. Перелік об'єктів приватизації комунальної власності затверджується відповідними місцевими радами. Наведені випадки, коли орган приватизації може відмовити у включенні об'єкту до переліку тих, що приватизуються. Досліджувані злочини зазвичай вчиняються впродовж тривалого періоду, тому важливим є встановлення дати подання особою заяви на приватизацію об'єкта, дата проведення аукціону, дата укладення договору купівлі-продажу об'єкта. Оскільки цей злочин економічної спрямованості, як типові матеріальні сліди злочину розглянуті документи, що розподілені на чотири групи залежно від їх походження.*

Ключові слова: злочин, криміналістична характеристика, приватизація, державне та комунальне майно.

***Priakhin Ye. V.,** candidate of law, associate professor,
Department of Criminal Procedure and Criminalistics,
Lviv State University of Internal Affairs, Lviv.
ORCID ID: 0000-0001-6146-6697*

FORENSIC CHARACTERIZATION OF THE ILLEGAL PRIVATIZATION OF STATE AND MUNICIPAL PROPERTY

Abstract. *The article gives a forensic description of the crime, the responsibility for which is provided in Article 233 of the Criminal Code of Ukraine. It is an integral part of a separate forensic methodology and is revealed through the characterization of such interrelated elements as a method of committing a crime (in its broad sense), the subject of the offense, the time and place of the crime, the offender's personality and the traces of the crime. The typical ways of direct committing a crime are considered in details: underestimation of the value of privatization property in a manner not provided by law; use of counterfeit privatization documents for the privatization of property; privatization of property, which by law is not subject to privatization; privatization of property by an unauthorized person. In Ukraine, there are two ways of privatization – the sale of a privatization object at an auction or a ransom. The subject of the attack is considered through the prism of its division into objects of large and small privatization. The list of large privatization objects of state property is approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on the submission of the State Property Fund of Ukraine, and the list of small privatization objects is approved by State Property Fund. The list of privatization objects of communal property is approved by the relevant local councils. There are cases when the privatization institution may refuse to include the objects in the list of privatized ones. Investigated crimes are usually committed for a long period, so it is important to establish the date of filing out an application for privatization of an object, the date of the auction, the date of the sales contract of the object. As this crime has an economic orientation, documents, divided into four groups depending on their origin, were reviewed as the typical material traces of a crime.*

Key words: crime, forensic characterization, privatization, state and municipal property.

JEL: K 40.

DOI: <https://doi.org/10.36477/2616-7611-2019-08-19>

Постановка проблеми. Перехід до ринкової економіки і пов'язане з цим процесом роздержавлення власності, що має на меті створити соціально орієнтовану ринкову економіку, супроводжується негативними тенденціями. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів, пов'язаних із незаконною приватизацією державного та комунального майна, передбачена ст. 233 КК України. Об'єктом злочину є установлений законом порядок приватизації майна, а безпосереднім предметом – державне і комунальне майно. Зважаючи на те, що 18.01.2018 р. був прийнятий новий Закон України (далі – ЗУ) «Про приватизацію державного і комунального майна» [1], виникла потреба у перегляді вже існуючої на сьогодні криміналістичної характеристики цього злочину.

Постановка завдання. Офіційні статистичні дані свідчать про те, що у 2015 р. за ст. 233 КК України було обліковано 29 кримінальних проваджень, у 2016 р. – 10, у 2017 р. – 26, а у 2018 р. – 17. Однак, у вищезазначених роках

жодній особі не було вручено повідомлення про підозру та притягнуто до відповідальності. Тому є підстави переглянути існуючу окрему методику розслідування цього виду злочину і розпочати її потрібно з криміналістичної характеристики.

Аналіз останніх досліджень. Розробленням окремої методики розслідування незаконної приватизації державного та колективного майна на рівні дисертаційного дослідження ще у 2008 р. займався Р. В. Комісарчук. З того часу змінилося не тільки законодавство щодо приватизації, але й Кримінальний процесуальний кодекс України. Тому вивчення цієї проблематики у криміналістичних колах є доволі актуальним.

Виклад основного матеріалу. Під приватизацією слід розуміти платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які за законом можуть бути покупцями.

Правові основи приватизації майна регулюються ЗУ «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 р., «Про приватизацію державного житлового фонду» від 19.06.1992 р., «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р., «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р., Земельним кодексом України (якщо об'єктом приватизації є земельна ділянка) та іншими. Типовими способами приватизації майна на сьогодні є:

1) продаж об'єктів на аукціоні (з умовами, без умов, за методом покрокового зниження стартової ціни та поданням цінових пропозицій, із зниженням стартової ціни, за методом вивчення цінових пропозицій);

2) викуп об'єктів приватизації (стосується акцій і передбачає продаж їх певної кількості одному покупцю або приватизаційних об'єктів, які не були продані на аукціоні).

Важливими елементами криміналістичної характеристики даного виду злочинів, на нашу думку, слід вважати: спосіб вчинення злочину, предмет посягання, час і місце вчинення злочину, особа злочинця та типові сліди злочину. Розглянемо їх детальніше.

Серед типових способів підготовки до вчинення такого злочину слід назвати: 1) вивчення особливостей приватизаційного процесу або отримання з цього приводу консультацій у спеціалістів (знаходження прогалін у законодавстві); 2) виготовлення підроблених приватизаційних документів; 3) підшукування співучасників, зокрема посадових осіб із тих, що причетні до процесу приватизації; 4) підшукування підставних осіб, які братимуть участь у торгах на аукціоні.

Безпосереднім способом вчинення злочину, пов'язаного з приватизацією, є:

1) заниження вартості приватизаційного майна у спосіб, не передбачений законом;

2) використання для приватизації майна підроблених приватизаційних документів;

3) приватизація майна, яке за законом не підлягає приватизації;

4) приватизація майна неправомочною особою.

Під заниженням вартості майна через визначення його у спосіб, не передбачений законом, розуміють: 1) застосування способу, який згідно з законом, не повинен використовуватися під час приватизації певного об'єкта; 2) непроведення експертної оцінки майна чи проведення її неналежним чином, що мало наслідком заниження вартості майна.

Оцінка майна, відповідно до Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», проводиться із застосуванням методичних підходів, методів оцінки, які є складовими методичних підходів або результатом комбінування кількох методичних підходів, а також оціночних процедур. Оцінювач застосовує, як правило, кілька методичних підходів, що найповніше відповідають визначеній меті оцінки, виду вартості за наявності достовірних джерел для її проведення. З метою проведення оцінки майна застосовують такі основні методичні підходи: 1) витратний (основними методами такого підходу є метод прямого відтворення та метод заміщення); 2) дохідний (основними методами такого підходу є метод прямої капіталізації доходу та метод непрямой капіталізації доходу); 3) порівняльний (передбачає аналіз цін продажу та пропонування подібного майна з відповідним коригуванням відмінностей між об'єктами порівняння та об'єктом оцінки) [2].

Експертна грошова оцінка земельної ділянки нині визначається Постановою Кабінету Міністрів України «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок» від 11.10.2002 р. № 1531 та здійснюється на основі таких методичних підходів, як: 1) капіталізація чистого операційного або рентного доходу (пряма і непряма); 2) зіставлення цін продажу подібних земельних ділянок; 3) урахування витрат на земельні поліпшення. Для кожного з таких підходів передбачаються різні формули з відповідними індексами [3].

Під використанням підроблених приватизаційних паперів слід розуміти їх подання органам приватизації, вчинення із ними інших дій, які так чи інакше впливають на винесення рішення про приватизацію конкретного об'єкта та її умови. Серед типових способів такого використання можна назвати використання: 1) документів, що містять ознаки інтелектуальної підробки; 2) документів, що містять ознаки матеріальної підробки. Головною умовою є те, що ці документи мають бути використані саме в процесі приватизації незалежно від способу приватизації чи її етапу.

Як приклад можна навести вирок Франківського районного суду м. Львова від 02.03.2011 р. у справі № 1-249/11. Під час судового засідання було встановлено, що ОСОБА_2 подав до Управління комунального майна Львівської міської ради витяг з протоколу загальних зборів Франківської районної організації Української консервативної республіканської партії м. Львова від 26.02.2004 р. та підроблену довідку з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), створивши таким чином переконання у приватного нотаріуса та Управління комунального майна Львівської міської ради про реальне існування вказаної партії та відповідно про відсутність підстав для неукладення договору купівлі-продажу нежитлового приміщення, що орендувалося вказаною партією. Внаслідок подачі підроблених

документів 15.03.2006 р. між Управлінням комунального майна Львівської міської ради та ОСОБОЮ_2 як представником партії було укладено договір купівлі–продажу нежитлового приміщення, а вже 03.06.2006 р. на загальних зборах партії було прийнято рішення безоплатно передати це приміщення ОСОБИ_2 та оформлено у приватного нотаріуса як договір дарування від 05.06.2006 р. У подальшому 11.12.2006 р. вказане нежитлове приміщення ОСОБОЮ_2 було продано ОСОБИ_5 за 22 000 доларів США [4].

Під приватизацією майна, яке не підлягає приватизації, слід розуміти укладання договору купівлі-продажу щодо таких об'єктів власності, відчуження яких на користь фізичних чи юридичних осіб чинним законодавством або рішенням місцевих рад відповідного рівня заборонено (наприклад, казенні підприємства та об'єкти, потрібні для виконання державою своїх функцій, для забезпечення обороноздатності держави, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України. Повний перелік таких об'єктів наведений у ч. 2 ст. 4 ЗУ «Про приватизацію державного і комунального майна»). Цей перелік може змінюватися. Такі зміни уповноважена приймати Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України.

Приватизація неправомочною особою означає, що покупцем об'єкта приватизації не може виступати особа, якій законодавець не дозволяє цього робити. Відповідно до чинного законодавства, не можуть бути покупцями:

1) органи державної влади та державні підприємства, власником яких є держава Україна;

2) державні громадські об'єднання, державні холдингові компанії, державні акціонерні товариства (компанії), їхні дочірні компанії та підприємства;

3) працівники державних органів приватизації та радники, залучені для підготовки об'єкта до приватизації;

4) покупці, які зареєстровані в офшорних зонах з непрозорою структурою власності, а також покупці, які походять від держави-агресора;

5) держава, визнана ВР України державою-агресором, а також юридичні особи, в яких така держава має участь, і особи, які перебувають під контролем таких юридичних осіб;

6) юридичні особи, бенефіціарні власники 10 і більше відсотків акцій яких є резидентом держави-агресора;

7) фізичні особи – громадяни та/або резиденти держави-агресора;

8) юридичні особи, зареєстровані в державах, які включені FATF до списку держав, що не співпрацюють у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, а також юридичні особи, 50 і більше відсотків статутного капіталу яких належать прямо або опосередковано таким особам;

9) юридичні особи, інформація про бенефіціарних власників яких не розкрита в порушення вимог ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань»;

10) фізичні та юридичні особи, стосовно яких застосовано спеціальні економічні та інші санкції відповідно до ЗУ «Про санкції», а також пов'язані з ними особи;

11) особи, які були стороною продажу об'єкта приватизації в Україні і з якими було розірвано договір купівлі–продажу об'єкта приватизації у зв'язку з порушенням з боку таких осіб, а також пов'язані з ними особи [1].

До основних способів приховування злочину, пов'язаного з незаконною приватизацією, відносять: 1) викрадення та знищення підроблених документів (що були підставою для приватизації); 2) швидкий продаж приватизованого об'єкта; 3) зміна власника на приватизованому об'єкті [5, с. 206].

Предметом посягання є об'єкти державної або комунальної власності, що можуть, відповідно до Закону, приватизуватися, та пакети акцій акціонерних товариств, утворених в процесі приватизації або корпоратизації. Зараз всі об'єкти приватизації поділяються на об'єкти великої та малої приватизації. Перелік об'єктів великої приватизації державної власності затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Фонду державного майна України. Перелік об'єктів малої приватизації державної власності затверджується Фондом державного майна України. Перелік об'єктів комунальної власності, що підлягають приватизації, ухвалюється місцевою радою.

Відповідно до законодавства, до об'єктів великої приватизації належать об'єкти державної або комунальної власності (єдині майнові комплекси державних підприємств та пакети акцій суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких понад 50 відсотків акцій належать державі), вартість активів яких за даними фінансової звітності за останній звітний рік перевищує 250 млн грн.

До об'єктів малої приватизації належать:

1) єдині майнові комплекси державних і комунальних підприємств, їхні структурні підрозділи (в т.ч. ті, що передані в оренду);

2) окреме майно. Таким майном вважається рухоме та нерухоме майно державних або комунальних підприємств (у т.ч. будівлі, споруди, нежитлові приміщення), майно, що залишилося після процедури ліквідації підприємств, визнаних банкрутами; майно підприємств, що ліквідується за рішенням органу, уповноваженого управляти майном; майно підприємств, котрі не були продані як єдині майнові комплекси; державне або комунальне майно, що не увійшло до статутного капіталу господарських товариств та перебуває на обліку господарських товариств, створених унаслідок приватизації або корпоратизації;

3) об'єкти незавершеного будівництва (будівлі, споруди, передавальні пристрої, які не введені в експлуатацію), законсервовані об'єкти;

4) об'єкти соціально-культурного призначення (об'єкти освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, туризму, мистецтва і преси, телебачення, радіомовлення, видавничої справи; санітарно-курортні заклади, будинки і табори відпочинку, профілакторії; інші об'єкти, призначені для задоволення соціальних та культурних потреб громадян незалежно від

вартості майна; об'єкти соціально-культурного призначення, що не включені до статутного капіталу господарських товариств);

5) інші об'єкти, що не належать до об'єктів великої приватизації [1].

Доцільно знати, що державні органи приватизації можуть відмовити у включенні об'єкта до переліку тих, що приватизуються, у таких випадках: а) вказаний об'єкт (підприємство) перебуває у процесі ліквідації; б) законом встановлені обмеження щодо приватизації об'єкта; в) наявність вмотивованої відмови органу, що уповноважений управляти державним майном; г) невключення Кабінетом Міністрів України об'єкта приватизації до відповідного переліку об'єктів великої приватизації. Також можливе припинення процесу приватизації у разі: 1) включення об'єкта приватизації до переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації; 2) ухвалення місцевою радою рішення про скасування попереднього рішення про приватизацію відповідного об'єкта комунальної власності.

Злочини, пов'язані з незаконною приватизацією, як правило, вчиняються впродовж досить тривалого періоду часу. Зазвичай трапляються ситуації, коли про його вчинення стає відомо через кілька років.

Як приклад можна навести ухвалу суду від 02.02.2016 р. у справі № 661/308/16-к, з якої вбачається, що 16.03.2015 р. до чергової частини Новокаховського МВ УМВС України в Херсонській області з заявою про вчинений злочин звернувся ОСОБА_2, який при вирішенні власних спірних цивільно-правових питань з фізичною особою–підприємцем ОСОБА_3 дізнався про незаконну приватизацію у 2010 р. об'єкта цивільного захисту населення (бомбосховища). В подальшому наведена в заяві інформація підтвердилася (наявний Витяг із реєстра прав власності на нерухоме майно та свідоцтва про власність від 14.05.2010 р.) [6].

На злочинну діяльність може вказувати конкретна дата (наприклад, дата подання заяви на приватизацію, дата участі в аукціоні, вчинення певної незаконної дії в процесі приватизації, дата укладення договору купівлі–продажу, дата тощо) чи окремий звітний період. Максимально точне встановлення перелічених та інших відомостей дасть змогу отримувати дані про можливе коло учасників протиправного діяння і осіб, обізнаних у обставинах злочинної події, способах вчинення злочину тощо.

Потрібно мати на увазі, що приватизація об'єкта вважається завершеною з моменту його продажу та переходу до покупця права власності або завершення розміщення всіх акцій, передбачених до продажу, і оформлюється наказом відповідного органу приватизації.

Місцем вчинення злочину у цьому випадку можна вважати не тільки місце, де знаходяться об'єкти приватизації чи приватизаційної діяльності, а й інші місця, де здійснювалися різні види діяльності, пов'язаної з приватизацією (подача заяви на приватизацію, проведення аукціону тощо). Встановлюючи місце знаходження підприємства, доречно взяти до уваги, що його юридична адреса може не збігатися з фактичним місцем знаходження органів його управління тощо.

Суб'єктами приватизації законодавець визначає державні органи приватизації, місцеві ради, органи приватизації територіальних громад, покупці (громадяни України; іноземні громадяни; юридичні особи, зареєстровані на території України; юридичні особи інших держав). Типовою особою злочинця під час вчинення незаконної приватизації виступає осудна особа, яка досягла 16-річного віку і бере участь у приватизації об'єкта державної чи комунальної власності. У нашому випадку доцільно говорити про спеціального суб'єкта злочину, оскільки до процесу приватизації мають стосунок не тільки покупці, а й представники державних органів приватизації та місцевих рад, органів приватизації територіальних громад. Приватизація майна, що перебуває у комунальній власності, здійснюється виключно органами місцевого самоврядування.

Оскільки йдеться про злочин економічної спрямованості, то факт його вчинення щонайперше відображається у приватизаційних документах, які поділяються на кілька груп:

а) документи, які згідно з законодавством подають разом із заявою на участь у приватизації до органу приватизації (наприклад, витяг з Єдиного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань; інформація про кінцевого бенефіціаря; інформація про джерела походження коштів для придбання об'єкта приватизації; копія паспорта чи документа, що посвідчує особу; документи про сплату гарантійного внеску; письмова згода щодо взяття зобов'язань, визначених умовами продажу);

б) документи, які характеризують діяльність об'єкта приватизації;

в) приватизаційні документи залежно від способу здійснення незаконної приватизації (це, скажімо, безпідставна відмова посадових осіб державних органів приватизації, органів державної влади та управління у прийнятті заяви про приватизацію, порушення строків її розгляду);

г) документи, що засвідчують купівлю об'єкта приватизації та подальше його використання.

Р. В. Комісарчук до найбільш інформаційно-значущих документів відносить: 1) організаційно-правові; 2) установчі; 3) регламентуючі; 4) розпорядчі; 5) бухгалтерські (облікові); 6) приватизаційні; 7) документи, що відображають виробничо-господарські та договірні операції; 8) документи по обліку кадрів; 9) документи контролюючих та інших державних органів; 10) документи правоохоронних і виконавчих органів влади; 11) електронні документи; 12) «чорнові» документи та ін. [7, с. 11].

Важливим джерелом доказової інформації є електронні документи, оскільки продаж об'єктів малої приватизації проводиться виключно на електронних аукціонах, для організації проведення яких відбираються оператори електронних майданчиків (між ним та організатором для цього укладається договір).

Ідеальні сліди можуть бути отримані та зафіксовані в протоколі допиту осіб із різним процесуальним статусом (свідків, потерпілих, підозрюваних). Це можуть бути фізичні особи (засновники чи власники об'єкта приватизації,

покупець об'єкта приватизації, учасники аукціону), службові та посадові особи органу приватизації, представники юридичних осіб, нотаріуси тощо.

Висновки. Формування якісної криміналістичної характеристики є підґрунтям для подальшої розробки нової чи вдосконалення вже існуючої окремої методики розслідування злочину. Вона має великий вплив на характеристику як типових слідчих ситуацій, так і організації розслідування злочину в цілому.

Література:

1. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>.
2. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 (зі змінами) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-п>.
3. Про експертну грошову оцінку земельних ділянок: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 р. № 1531 (зі змінами) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1531-2002-п>.
4. Вирок Франківського районного суду м. Львова від 02.03.2011 р. у справі № 1-249/11 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14015877>.
5. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навч. посібник / О.В. Батюк, Р.І. Благута, О.М. Гумін та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 324 с.
6. Ухвала слідчого судді від 02.02.2016 р. у справі № 661/308/16-к URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55404381>.
7. Комісарчук Р. В. Основи розслідування фактів незаконної приватизації державного та комунального майна: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2008. 20 с.

References:

1. Pro pryvatzatsiyu derzhavnogo i komunal`nogo maina: Zakon Ukrainy vid 18.01.2018 p. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>.
2. Pro zatverdzenia Natsional`nogo Standartu № 1 «Zagal`ni zasady otsinky maina i mainovyh prav»: Postanova Kabinety Ministriv Ukrainy vid 10.09.2003 p. № 1440 (zi zminamy) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-п>.
3. Pro ekspertnu otsinku zemel`nykh dilianok: Postanova Kabinety Ministriv Ukrainy vid 11.10.2002 p. № 1531 (zi zminamy) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1531-2002-п>.
4. Vyrok Frankivs`kogo raionnogo sydy L`vova vid 02.03.2011 p. u spravy № 1-249/11 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14015877>.
5. Metodyka rozsliduvannia okremykh vydiv zlochyniv, pidslidnykh organam vnutrishnykh sprav: navch. posibnyk / O. V. Batiuk, R. I. Blahuta, O. M. Gumin ta inshi; za zag. red. Ye. V. Priakhina. L`viv: L`vDUVS, 2011. 324 s.

6. Uhvala slydchogo suddi vid 02.02.2016 p. u spravi № 661/308/16-к URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55404381>.
7. Komisarchuk R. V. Osnovy rozsliduvannia faktiv nezakonnoi pryvatyzatsii derzavnogo ta komunal`nogo maina: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Odesa, 2008. 20 s.